

NORDBORNA I NORMANDIE EN PLANERAD UNDERSÖKNING

Bland de franska historikerna och kulturhistorikerna har under de senaste årtiondena diskussionen om nordbornas insats och ställning i Normandie under tiden från mötet vid St. Clair, 911, till Vilhelm Erövrarens pacifiering av landet varit mycket livlig. Många problem äro här ännu olösta, och någon grundlig undersökning från skilda synpunkter har ännu icke genomförts. År 1944 publicerades ett samlingsverk,¹ vilket hade till avsikt att bl. a. belysa de möjligheter som finnas för en uttömmande undersökning av Normandies äldsta historia genom ett samarbete mellan skilda forskningsgrenar. När nu Caens universitet, som fullständigt förstörts vid invasionen under sista världskriget, skall återuppbyggas, kommer det helt naturligt att bli centrum för den normandiska forskningen (i Rouen finns endast ett annex till universitetet). Universitetet arbetar ännu inhyst i tillfälliga lokaler, men ett nytt institut har redan skapats, »Laboratoire d'Ethnographie» under ledning av professorn i medeltidshistoria och medeltidens konsthistoria, Michel de Bouard. Som en av detta instituts viktigaste uppgifter står utforskandet av Normandie under tiden närmast efter nordbornas invasion, och för att kunna genomföra denna uppgift har de Bouard trätt i förbindelse med skandinaviska vetenskapsmän. Sommaren 1949 besökte jag Caen för att undersöka möjligheterna till ett samarbete mellan svenska och franska forskare inom detta område och för att delta i de Bouards utgrävningar inom slottsområdet i Caen.

Det program de Bouard uppgjort har följande utseende.

1. Genomgång av de skrivna källorna.
2. Utgrävningar av vissa betydande fornlämningar, inventering av bl. a. befästningar, som kunna misstänkas härröra från nordborna och genomgång av arkeologiska samlingar.
3. Inventering av etnologiskt material (folktraditioner och materiell kultur) i vilket möjligen spår från den nordiska perioden kunna finnas.
4. Undersökning av ortnamnen.

Det är ett brett upplagt program, som måste genomföras på lång sikt och som eventuellt måste kompletteras med andra undersökningar, t. ex. en rasbiologisk. Som ett första led i denna undersökning har de Bouard i sommar företagit en utgrävning inom borgen i Caen, ehuru den på grund av begränsade anslag ej kunde bliva av större omfattning.

Genom de historiska källorna vet man, att Vilhelm Erövraren har haft Caen som sitt centrum och där byggt en borg samt de båda berömda och fullständigt oskadade kyrkorna St. Etienne och St. Trinité. Slottet har i senare tider byggts om flera gånger, och sommarens undersökningar

¹ Les études Normandes, exposés et méthodes, Bayeux 1944.

Fig. 1. Borgen i Caen. — The castle at Caen.

skulle närmast ha till syfte att klarlägga huruvida det inom borgens område kunde finnas spår av äldre anläggningar eller kulturlager från det tidigaste normanniska skedet. Årets grävning förlades till två platser, dels i och strax utanför ett mindre 1100-talskapell, St. Georges, dels i en stor hallbyggnad från tiden omkring 1100, som möjligen varit den sal där konungens män samlades.

Under kapellet påträffades en rest av en mur till en tidigare byggnad samt ett lager med omrörda människoben. Detta fortsatte utanför byggnaden och härrör troligen från någon kyrkogård, som förstörts vid planeringen av platsen. Ett knappt 1 m brett, 2 m långt och 3 m djupt schakt, hugget ned i klippan, befann sig strax norr om kapellet. Några brända ben och aska i botten kunna antyda, att det är en schaktgrav, men fyllningen bestod till stor del av sentida avfall, f. a. skärvor av fajans och glas, troligen fram till tidigt 1800-tal. Även om dessa fynd ur arkeologisk synpunkt voro mindre intressanta har dock Caens museum, vars samlingar så gott som helt förstörts under kriget, fått ett värdefullt tillskott av normandisk fajans och glas.

Vid grävningarna inuti hallbyggnaden påträffades, sedan ett sentida cementgolv och ett fyllnadslager borttagits, det ursprungliga golvet, som var lagt av stora väl huggna kalstensplattor. Det låg i bruk direkt på den orörda marken. Några spår av en tidigare anläggning eller några äldre kulturskikt påträffades ej. Däremot kommo vi ned i en underjordisk

gång, huggen i klippan och delvis murad. Det är känt, att ett stort antal underjordiska gångar finns under slottets område; de användes ännu under franska revolutionen, men de ha sedan spärrats.

Resultatet av dessa grävningar gav icke någon upplysning om äldre bebyggelse än romansk tid inom borgområdet. Det är möjligt, att Vilhelm Erövraren förlade sin borg till ett förut obefäst bergområde. Omfattningen av grävningarna var emellertid mycket begränsad och de komma att fortsättas.

En av de frågor, som sedan mycket länge sysselsatt forskningen, är huruvida man kan tillskriva nordborna några av de talrika jordvallsbefästningar, som finnas i Normandie. Man vet av de skrivna källorna, att vikingarna ofta byggde läger, där de höllo sig kvar, stundom i årtal, under tiden före 911.² I Normandie känner man något över 500 jordvallsbefästningar av flera olika typer, från längre eller kortare enkla vallar till helt slutna befästningar, som kunna vara runda, ovala eller firsidiga. Flera av dessa ha satts i samband med nordborna, men endast ett ringa fåtal ha delvis undersökts och icke i något enda fall har man framlagt några bärande bevis för att de skulle vara byggda av nordbor.³

Den mest berömda av alla befästningarna är den väldiga vallen Hague-Dicke, som avspärrar udden väster om Cherbourg. Vallen är byggd ungefär 1 mil innanför uddens spets, Cap de la Hague, och är en imponerande anläggning, som i en stor båge går fram genom det starkt kuperade landskapet. Vallen är nu övervuxen med buskvegetation och ett svårgenomträngligt örtbestånd. Den når en höjd av 7 m, men är på vissa områden knappast mer än 1 m hög. Bredden är ca 20 m. På norra sidan, ut mot udden, är den försedd med en vallgrav. I smärre hålor, som nyligen grävts på en del håll i vallen, kan man se att den åtminstone delvis är byggd av sten och grus.

Man har antagit, att den skulle vara uppförd av nordborna, men några bevis ha ej framlagts, lika litet som fynd av stenåldersföremål, bronsåldershögar och ett gallo-romanskt gravfält i närheten skulle kunna motbevisa detta antagande. Det förhållandet, att vallgraven är belägen på norra sidan om vallen, d. v. s. vallen har haft sin front riktad ut mot havet, talar knappast för att den skulle vara byggd av vikingar. Det bör emellertid framhållas, att det vid Omonville-la-Rouge, ca 3 km utanför vallen på udden, finns tre små cirkelrunda borgar, Lid-heu,

² T. ex. på ön Oscellus i Seine, *Chronicon Fontanellense* 855. Vid Dyle i Brabant förskansade sig vikingarna 891 bakom jordvallar och pallissader, An. Fuldenses 891. Att vikingarna även använde äldre befästningar, som funnos på platsen, framgår av en uppgift om deras angrepp mot Angers 872. Från ett läger på en ö i Loire bröto de upp och erövrade Angers. De återställde de förfallna vallarna och gravarna och flyttade över dit med kvinnor och barn, Regino, *Chronicon*, 872.

³ En översikt över forskningarna rörande jordvallsbefästningarna i Normandie finns hos M. Doranlo, *L'Archéologie antique en Normandie*, i *Précis de l'Histoire et de l'Archéologie normandes*, utg. av Soc. des Antiq. de Normandie, Caen 1927, sid 216 ff.

Fig. 2. Hall från omkring 1100 inom borgområdet i Caen. —
Hall from about 1100 within the castle area at Caen.

Lic-heu och Trac-heu, som skulle kunna stå i samband med vallen. Då professor de Bouard nästa år planerar att göra en skärning genom Hague-Dicke, skulle det, om det funnes möjlighet, vara synnerligen betydelsefullt, om även dessa små rundborgar kunde närmare undersökas.

Längre västerut i Normandie, i Seine-Inférieure och Eure, finnas ett antal runda eller ovala jordvallsborgar. I vissa fall äro de ganska oregelbundna, närmast firsidiga och tillhöra förmodligen romersk tid. L. Deglatigny⁴ har utfört några mindre grävningar i en del av dessa borgar, och han har i de flesta fall ansett sig kunna hänföra dem till frankisk tid. Den märkligaste av dessa borgar är La Butte du Homme nära Yville-sur-Seine. Över en ängsmark höjer sig en naturlig kulle, nära Seine, och på denna ligger en fullkomligt cirkelrund jordvall med ett inre mått av 30,5 m. Denna jordvall, som är mycket låg, är omgiven av en vallgrav. Vallen är tydligen bildad av det ur graven upptagna materialet. Tyvärr

⁴ L. Deglatigny, Documents et notes archéologiques, 3e fasc., Rouen 1933.

är anläggningen starkt skadad då den delvis använts som grustag av bönderna i trakten. Någon undersökning av anläggningen har icke företagits, och i detta fall, liksom i de flesta andra, har man icke någon möjlighet att datera befästningen.

De lösa fynd, som stå i samband med nordborna i Normandie ha, i den mån de äro kända, publicerats i en katalog i det norska verket »Viking Antiquities in Great Britain and Ireland», Part IV. Det är huvudsakligen vapenfynd från Seine och ett enda gravfynd, som består av två ovala spännbucklor funna 1865 vid Pitres. De påträffades vid grustäkt nära kyrkan la Pierre de Saint-Martin. Området är nu till stor del bebyggt och något spår efter gravar kan man icke se. Den exakta platsen kan ej heller närmare angivas. Det skulle över huvud taget vara en utomordentligt lycklig tillfällighet, om man skulle finna ett gravfält från vikingatiden här ute. Däremot skulle det vara önskvärt med en grundlig genomgång av de arkeologiska samlingar, som finnas i Normandie.⁵

Då universitetet i Caen har visat ett så stort intresse för utforskandet av nordbornas ställning och spåren efter dem i Normandie och har sökt kontakt med skandinaviska vetenskapsmän, skulle det vara synnerligen önskvärt, om ett närmare samarbete kunde åstadkommas. Uppgiften är utomordentligt svår, och man kan ej på förhand säga, hur betydande resultat man kan nå. Men den form av samarbete, som diskuterats och ansetts vara den lämpligaste, skulle vara, att en svensk forskare under någon tid, ett eller ett par år, sattes i stånd att arbeta i Normandie, i kontakt med franska forskare, utföra en inventering och deltaga i utgrävningar, som måste få en förhållandevis stor omfattning, för att kunna giva säkra resultat. För det nystartade »Laboratoire d'Ethnographie» skulle det även vara ett stöd, om ett sådant samarbete kunde förverkligas.

H. Arbman

⁵ Tyvärr ha flera museer starkt skadats eller helt förstörts under kriget. Det gäller t. ex. Musée des Antiquaires de Normandie i Caen (något räddat av samlingarna), Evreux, delvis förstörda samlingar, Gisors, museet helt nedbränt, Le Havre, helt förstört, Lisieux, helt förstört, Neuchatel-en-Bray, helt förstört, Saint-Lo, något räddat av samlingarna, Saint-Sauveur-le-Vicomte, förstört, Torigny-sur-Vire, starkt skadat, Vire, helt förstört.